

Behandling af unge stofmisbrugere indenfor straffesystemet

Nogle bemærkninger i tilknytning til Karen Berntsens artikel „Behandlingen af unge stofmisbrugere“.

Af socialrådgiver LENE LICHT, København

Ungdomsklinikens behandlingsarbejde for stofmisbrugere repræsenterer noget af det bedste, vi kan præstere her i landet på dette område.

I sin artikel i NTfK 1973, side 37 ff. fremhæver Karen Berntsen som et afgørende grundlag for arbejdet, at klienten går frivilligt ind til behandlingen. Hun er også inde på det u hensigtsmæssige i at kriminalisere de unge stofmisbrugere, med hvad dermed følger af strafferetlige sanktioner. For så at sige alle klienternes vedkommende tror jeg, at Karen Berntsen har ret i dette.

Det er imidlertid et faktum, at mange stofmisbrugere, som det er her og nu, er lovovertrædere og af den grund før eller senere får tilknytning til kriminalforsorgen som varetægtsfanger eller afsonere eller fordi de har fået et eller flere vilkår knyttet til betinget dom eller prøveløsladelse. For Københavns vedkommende, hvor vel nok den største gruppe lever, vil de på et tidspunkt få tilsyn af afdelingen for stofmisbrugere. Vilkåret om behandling for stofmisbrug indebærer, at de skal underkaste sig lægeligt ledet behandling for deres stofmisbrug, om fornødent på hospital eller lignende institution efter kriminalforsorgens nærmere bestemmelse.

Stofmisbrugerafdelingens klientantal er i dag på godt 300 unge, som skal holde kontakt med tilsynsmyndigheden i 1—2 år. Personalet består af 10 ½ socialrådgivere, 3 lægelige konsulenter og 4 sekretærer. For størsteparten er klienterne ukendte for ungdomskliniken, hvilket kunne tyde på, at denne klienttype havner det forkerte sted, nemlig i straffesystemet. Enkelte har dog været forsøgt behandlet i Ungdomskliniken, Københavns kommunes narkoinstitutioner, Højbjerggård eller andre veludbyggede, frivillige centre. De er måske blevet opgivet disse steder eller har selv givet op. Kun ganske få af dem har stadig kontakt med disse centre. Alligevel bliver også disse oftest meget tunge klienter et imperativ for afdelingens socialrådgivere, der har et næsten dobbelt så stort klientantal som oprindeligt tænkt. Man anser klientellet for så belastet, at man ikke delegerer tilsynene ud til private tilsynsførende, men beholder dem i afdelingen som såkaldte intensive tilsyn.

Den første gruppe unge, der blev stofmisbrugere, tilhørte andre samfundslag, end de gør i dag. Den gruppe, vi kender i stofmisbrugerafdelingen i København, er næsten alle unge med den samme forstemmende anamnese, som unge kriminelle i almindelighed har. Det er skolens sorte får, der bliver institutionsbarn. Barnet fra det rigide familiemiljø, tidligt frustreret, fra fantasiforladte boligområder, uden legemuligheder, uden børnehaveplads. Med fremtoningspræg som dårligt begavet, med psykiske problemer. Isoleret fra sunde miljøer, ført sammen med andre afvigere på tidlige stadier i dets opvækst. I kriminalforsorgen har vi alle disse facts på bordet i tykke mapper. Vi kan se, at der ikke er ret mange attraktive alternativer til at opveje stofrusens salighed.

Klienten har været i retssalen og har hørt vilkåret om behandling mod stofmisbrug blive føjet til de øvrige betingelser for at slippe for en fængselsstraf. Eller han har indvilget i vilkåret ved en prøveløsladelse, fordi spørgsmålet har været lagt op til ham som et enten-eller. Han kan „sidde tiden ud“ eller acceptere tilsyn med vilkår, hvorefter en trediedel af afsoningstiden fradrages.

Som det fremgår, starter klienten med at være klart negativt motiveret for at have med stofmisbrugerafdelingen at gøre. Tilsynet er ufrivilligt. For socialrådgiveren, der ved hvad det vil sige at have med tilsynstvang at gøre i praksis, giver dette en forstemmende fornemmelse af, at tvangen, kontrollen, overvågningen er til for at være en slags politisk stødpude mellem reformister og opinion. Jeg tror, de fleste ved nærmere eftertanke vil være enige med mig i, at man i et højt differentieret storbysamfund med en centraliseret kriminalforsorg ingen mulighed har for at praktisere overvågning og kontrol. At unddrage sig tilsynskontakt fører endvidere i sig selv ikke til sanktioner, heldigvis, hvilket også klienten udmærket godt ved. Hvis man har nogen tiltro til, at negativ motivation har en heldig indflydelse, må man således erkende, at ikke engang en sådan er tilstede, når klienten har lært systemet at kende.

For den professionelle tilsynsførende i afdelingen kan klientarbejdet begynde således:

Den ufrivillige klient er negativt motiveret, om overhovedet motiveret. Dog vil han, der som ovenfor beskrevet er multihandicappet af dårlig social arv, elendige opvækstvilkår, anstaltsanbringelser, psykiske problemer og stofproblemer, som regel have et spinkelt håb om, at det kan nytte at bringe i det mindste enkelte af problemerne omkring hans totale situation frem. Hvis det skal lykkes socialrådgiveren at komme over barrieren af modvilje hos klienten og sit eget dårlige omdømme som led i et straffesystem, må hun i højere grad end nogen anden kunne

bringe klienten og sig selv i situationer, hvor klienten oplever, at nogle problemer søges løst sammen med hende.

Jeg vil gerne på dette sted komme lidt ind på tilsynsinstitutionens form. Denne er som bekendt opbygget med en tilsynsførende til et større eller mindre antal klienter. I sin artikel i Nordisk Tidsskrift for Kriminalvidenskab 1973, side 24 ff., „Kriminalvård i frihet — social service eller kontroll?“, anfører Inkeri Anttila, at et sådant system nok egner sig bedre til et patriarkalsk samfund, hvor man har forestillet sig, at de tilsynsførende repræsenterer strænge men velvillige fader- eller broderskikkelser, — i en verden, hvor der ikke har eksisteret mange fuldstændigt modstridende værdier, men blot officielt godkendte fælles værdimålsætninger, og hvor det derfor har været muligt at påtvinge andre de magthavendes vurderinger. Men, siger Inkeri Anttila, det passer sig ikke for vore dages nordiske lande. Som praktiker må jeg give Inkeri Anttila helt ret i dette.

Klienten i dag overlever ikke, og oplever ikke at han klarer sig igennem ved autoritær overvågen, eller p.g.r.a. råd og vejledning. Han føler, at han klarer sig ved at overholde normerne i den gruppe, han lever i, positive såvel som negative normer, og det er i gruppen han får sin status. Praksis viser, at den tilsynsførende, — ja for den sags skyld terapeuten i det hele taget — i sit kontor langt fra klientens daglige miljø så at sige intet personligt kan yde, som er mere ønskværdigt end denne status og dette fællesskab. Kun hvis hun kan formidle et fællesskab i et andet miljø med positive normer, har hun muligheder for at opnå et resultat. Dette synspunkt støttes af mange undersøgelser verden over. Herhjemme er der i september 1970 publiceret en undersøgelse af miljøfaktorens betydning, foretaget i Militærpsykologisk Tjenestes socialpsykologiske afdeling under ledelse af Bent Rieneck, med titlen: „Personprædiktation og person-miljørelationer.“

Adskillige år efter at de frivillige narkoinstitutioner begyndte at eksperimentere og oparbejde differentierede og i dag udmærket fungerende behandlingskæder (jvf. NTfK 1973, side 43—50), har socialrådgiveren indenfor kriminalforsorgen kun følgende muligheder:

Hospitalsindlæggelse. Dog kun hvis hun kan garantere hospitalet en seriøs efterbehandling. Dette har hun ikke grundlag for. Det skal bemærkes, at hospitalsafdelingerne ikke føler sig forpligtede til at modtage patienter, som med hjemmel i vilkåret om narkobehandling („efter kriminalforsorgens nærmere bestemmelse“) ønskes indlagt i samråd med den psykiatriske konsulent.

Nødherberge. Et sådant er dog først lovet klar om nogle måneder. Det vil få plads til 8—10 stofmisbrugende klienter. De forudsættes kun at skulle opholde sig der i kort tid, indtil videre behandling kan iværksættes. En sådan råder vi ikke over.

Højskole. Denne er ved at tage form nu og er beregnet til ca. 20 unge, der i en periode har været stoffri. Inden de går ud i uddannelses- eller arbejdssituationer i det normale samfund, kan de opholde sig der og tage imod undervisning eller oplæring i den risikofyldte periode, hvor fiasko i deres tilværelse giver fare for nyt recidiv. Men allerede nu bruges skolen som nødforanstaltning af anstalter, der ikke har haft tid og muligheder for at give løsladelsessituationen indhold, hvorefter skolens idé naturligvis depraveres. Den påtvungne stoffrihed, som et fængselsophold kan medføre, er uden resocialiserende værdi og fører derfor så at sige altid til recidiv.

På det tidspunkt da socialrådgiveren og klienten erkender, at det ikke er muligt at komme nogen vegne, kan socialrådgiveren vælge en af to muligheder.

Hun kan gøre myndighederne opmærksom på, at det er absurd at trække et tvungent tilsyn ud, når det er et faktum, at klienten stadig er misbruger og dermed kriminel og er i så negative miljørelationer, at enhver tanke om at dreje udviklingen i positiv retning er uden mening med de ringe hjælpemuligheder, der er til rådighed. For den prøveløsladte kan det betyde genindsættelse. Men er det klientens skyld, at man ikke har kunnet komme længere? Jeg har aldrig set en klient blive helbredt for sit stofmisbrug under et fængselsophold. Jeg har derimod modtaget prøveløsladte, der efter en kort afgiftning i varelagt har kunnet optræde et nyt misbrug på en fængselsanstalt. For den betinget dømte kan det, når dommeren accepterer socialrådgiverens argumentation, betyde tilsynsophævelse. Så er klienten i det mindste ude af straffesystemet. Set med den professionelle tilsynsførendes øjne er det det bedste for klienten, som situationen er i dag.

Den anden ting, socialrådgiveren kan gøre, er at lade som ingenting og dermed gøre sig skyldig i en dobbeltmoralisk holdning, som klienten desværre er altfor fortrolig med fra hjem og institutioner op gennem tilværelsen. En holdning, som i meget høj grad er skyld i hans problematik, og som vi altså spiller videre på. Det kommer klienten til skade, at tilsynsforholdet har været uden mening den dag, der er ny sigtelse mod ham, og der skal skrives udtalelse til politiet. Han er klart dårligere stillet, end den sigtede uden tilsyn.

Hvis jeg skal finde frem til en realistisk målsætning for tilsynsvirksomheden med de kriminelle stofmisbrugere med udgangspunkt i ovennævnte synspunkter, er der et væsentligt forhold, jeg må gøre mig klart. Den gruppe, jeg arbejder i, er — i modsætning til de frivillige narkoinstitutioner — en lille del af et stort, uoverskueligt apparat. Kriminalforsorgen undergår i disse år så mange forandringer, at bestræbelserne for forbedringer indenfor mit specielle felt kun bliver et delmål i en helhed

med så mange behov for fornyelse, at ethvert budget ville blive sprængt. Spørgsmålet er for mig blevet, om der overhovedet kan etableres en særskilt, eksperimenterende, sund og tilstrækkelig behandlingsfunktion indenfor kriminalforsorgens rammer. Jeg tror ikke mere, det lader sig gøre. Denne funktion drukner blandt andre reformområder, men jeg er ikke sikker på, at det ville være nogen større katastrofe, om den blev opgivet. Straffesystemet er ikke stedet for stofmisbrugerbehandling. Men hvad skal vi så gøre med de prisgivne unge?

Vi må gøre op med den traditionelle tilsynsfunktion, vi har arvet fra et autoritært samfund. Vi må kaste et professionelt blik på det moderne gruppeorienterede samfund, finde nye mål og gå utraditionelle veje. Jeg tror, at følgende punkter er afgørende: Frivillighed. Opsøgende arbejde. Decentralisering (lokalgrupper). Miljø- og samfundsarbejde. Afinstitutionalisering. Meningsdannelse i normalbefolkningen, som kan ansvarliggøre den for, hvad der sker med dens unge. Dybest set tror jeg, at hjælpen til unge afvigere i alt væsentligt skal komme fra ikke-afvigere ude i samfundet. Når kontakten med disse af og til lykkes, er det fordi den etableres via de positive kræfter, som alle klienter også indeholder. Vi vil altid stå som et symbol på det negative.

Der kan — i hvert fald ved tilsynets etablering, men det burde ske allerede på personundersøgellesstadiet — foretages en effektiv visitation. Den må have form af systematisk dataindsamling af oplysninger suppleret af klinisk vurdering af klientens totale situation med henblik på hans relation til hjælpemuligheder. Vi vil så kunne bruge arbejdskraft og ressourcer på en mere hensigtsmæssig måde og koncentrere os om de klienter, der er motiveret for behandling, og jeg er sikker på, at det, vi i dag i vor traditionsbundethed er henvist til at gøre, vil vise sig oftest at være det mindst relevante. Vi må derfor integrere klienten i de frivillige behandlingsinstitutioner, som også må have del i vore begrænsede ressourcer. Vi kan fortsat være ankerstedet, hvorfra klientens videre færd styres, og kontaktgruppe til myndighederne som hidtil. Vi vil nok i særlig grad kunne bistå ved efterbehandling af klienten, når han ikke mere er stofmisbruger, samt ved en veludbygget familieplejeorganisation i byen og på landet. Men så må vi igen skifte navn og kan ikke blive ved med at hedde kriminalforsorgen.

Tvungent tilsyn bør, så længe dette skal eksistere, være igangsættende og højst af 3 måneders varighed. Er det længere, må vi bede om accept hos domsmyndighed og prøveløsladelsesinstitution, når der anmodes om ophævelse af tilsyn, der viser sig formålsløse, og det bør kunne ske uden sanktioner for klienten. Frivillig kontakt og opsøgende arbejde er jo stadig en mulighed. Har klienten haft blot det mindste ud af kontakten, vil han vende

tilbage. Hvis ikke, er tvang, som jeg har forsøgt at vise, en absurditet. Det føles endvidere helt indlysende for praktikeren, som jeg da også har hørt dommere udtrykke det, at spørgsmålet, om en straf vil kunne gøres betinget, må afgøres uafhængigt af spørgsmålet, om tilsyn har noget formål. Mange forsvarere bruger tilsynsinstitutionen som en slags magisk begreb, man kan anvende som middel til at holde klienten udenfor fængsel. „Det kan skaffe en en billig dom,“ som en klient har udtrykt det. Ligeledes gør denne holdning sig gældende i prøveløsladelsesinstitutionen, når tilsynets indhold „sælges“ for et kortsigtet klienthensyn. Det har intet med tilsynsinstitutionens idé at gøre. Den bruges politisk på en måde, der slår benene væk under klientens muligheder og vort arbejde. Den ændring, som i juni 1973 er foretaget i straffelovens § 39, stk. 2, vedrørende vilkår ved prøveløsladelse, må klart kunne tages til indtægt for dette standpunkt. Bestemmelsen lød tidligere således: „Det skal *i almindelighed* fastsættes som vilkår for løsladelsen, at den pågældende i hele prøvetiden eller en del af denne undergives tilsyn . . .“ Nu hedder det: „Det *kan* fastsættes som vilkår . . .“ Det er altså blevet understreget, at man kan prøveløslade *uden* tilsyn. Det kan ikke være klienten, der skal betale prisen for et straffesystem, der trods stædig kamp for reformer stadig mangler resourcer.

Lene Licht.